№ 168 Նոյեմբերի 5 Շաբաթ

1883

Նոյեմբերի 5 Շաբաթ № 168

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ.

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:
ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Քաղաքային խորհրդի նիստը: Նամակ Արդահանից: Նամակ Նոր-Բայազետից: Ներքին լուրեր:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆրինկօ Բալաբան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Քաղաքային խորհրդի պարապմանց հինգերորդ խնդիրն էր կովկասեան բժշկական ընկերութեան գրաւոր յայտնութեան քննութիւնը, քաղաքային հիւանդանոցի վերաբերութեամբ: Ինչպէս յայտնի է, դուման իր անցեալ նիստերից մէկում վճռել է բացել քաղաքային հիւանդանոցի երկու բաժանմունք՝ մէկը Հաւլաբարում և միւսը Խարփուխում, տարեկան իւրաքանչիւր բաժանմունքի համար ծախս նշանակելով 600 ր.: Այդ հիւանդանոցների անտեսական եւ և մուտքը քաղաքային խորհրդի լիակատար իրաւասութեան տակն է, այս պատճառով բժշկական ընկերութիւնը առաջարկում էր դումային նշանակել քաղաքային ձայնաւորներից մի մասնաժողով՝ նոր բացված հիւանդանոցների համար հրահանգ կազմելու բժշկական ընկերութեան անդամների հետ: Մասնաժողովի անդամներ ընտրվում են պ.պ. Փրիդոնով, Պօպօվ և Թումանով: Վերոյիշեալ 5 խնդիրներից յետոյ պարապմանց ցուցակի մէջ նշանակված էին ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի 11 յայտարարութիւնները, որոնք զանազան ժամանակներում առաջարկված էին դումային քննելու: Առաջին յայտարարութիւնը ուպրավայի անդամների վերաբերութեամբ էր: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի բացատրութիւններից երևեցաւ, որ ինքը բողոքում է ուպրավայի այն անդամների վարմունքի դէմ, որոնք ձայնաւոր չը լինելով, խորհրդի վիճաբանութեանց մէջ մասնակցում են և խնդիրներ վճռելիս ձայն տալու իրաւունք են բանեցնում (ակնարկում է Իզմայլօվի վրա), այն ինչ քաղաքային կանոնադրութեան 48-դ յօդուածի բացատրութեանց մէջ ասված է, որ ուպրավայի անդամները, խորհրդի վիճաբանութեանց մէջ մասնակցում են, իսկ ձայնի իրաւունք չունեն, եթէ ձայնաւոր չեն: Ձայնաւոր պ. Նիկօլաձէ կարդում է 50 յօդ. նոյն կանոնադրութեան և յայտնում է, որ պ. Ալադաթօվ տարակուսութեան մէջ է կանոնադրութեան յօդուածների վերաբերութեամբ, ուստի առաջարկում էր դումային այդ հարցը թողնել առանց հետևանքի և դուման ընդունում է այս առաջարկութիւնը: Սորանից յետոյ քաղաքագլուխը առաջարկում է քննել պ. Ալադաթօվի երկրորդ յայտարարութիւնը ուպրավայի նախկին անդամների ապօրինի վարմունքի վերաբերութեամբ, որոնք առանց դումայի վճռի Սօլօլակի Սադօվայա ասված փողոցը դրատեցին և քաղաքին վնասներ հասցրին: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի բացատրութիւնից երևաց, որ միայն այդ փողոցի վրա կառուցանելը պ. Էնֆիաճեանցին քաղաքը բռնիված էր 2,000 րուբլ վարձատրութիւն տալ նորա համար, որ ուպրավայի նախկին անդամները անզգուշութեամբ, առանց տանտէրի կանխիկ համաձայնութեան, ճանապարհը ցածրացրին և տանտէրերին վնասեցին: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվ իր յայտարարութեամբ առաջարկում էր՝ ենթարկել դատի նախկին անդամներին ապօրինի վարմունքի համար: Քաղաքային խորհուրդը, համակրութեամբ ընդունելով պ. Ալադաթօվի առաջարկութիւնը, վճռում է՝ ի նկատի ունենալ, որ ուրիշ անգամ չը կրկնվի այդպիսի ապօրինի գործեր ուպրավայի կողմից, իսկ այդ դէպքը թողնել այս անգամ առանց հետևանքի, քանի որ նոքանք այլ ևս քաղաքային ծառայութեան մէջ չեն:—Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվ զարմանում է, որ քաղաքագլուխը և քարտուղարը իր 11 յայտարարութիւնները առաջարկում են քննել մէկ օրում, այն ինչ այդ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖՐԻՆԿՕ ԲԱԼԱԲԱՆ

—

Ամբողջ խումբը հռհռալով սկսեց ծիծաղել: Մօնգօլը բռնեց պատանու ականջից, կամաց քարշ տուեց նրան դէպի ինքը և կրկին կամաց յետ մղեց իրանից:

—Ցնծում էիք դուք ձեր հարսնացուի համար,—հարցրի ես Բալաբանից,—չմտ տանջվեցաք այն ժամանակ:

—Չեմ կարող հաստատ ասել ձեզ այդ,—պատասխանեց նա, դանդաղ կերպով ներս ծծելով ծուխը իր չիբուխից:—Ես չէի մտածում վրէժխնդրութեան վրա, բայց մի և նոյն ժամանակ ես չէի կարող հեռացնել ինձանից բարկութեան զգացմունքը, երբ պատահում էր ինձ ընդհարումներ ունենալ պարոնի տան ծառայողների հետ: Ես ցանկանում էի բարձրանալ նրանց վրա, այդ մտքով ես սովորեցի կարդալ, գրել և հաշուել: Իմ հասակը շատ մեծ էր դպրոց գնալու համար, և այդ պատճառով ես սկսեցի սովորել տիրացուի մօտ, և նրան վարձատրելու համար, երբեմն տանում էի մի զոյգ ձուեր, երբեմն մի պարարտ սագ կամ լաւ ծխախոտ: Ագահութեամբ կարդում էի ես բոլորը, ինչ որ իմ ձեռքն էր ընկնում, կարդում էի սուրբ գրքեր, վարք սրբոց, Յովհան Գրօզնիի պատմութիւնը, Մարիա Թերեզա կայսրուհու և Յովսէփ ու Ֆրանց կայսրների հրովարտակները, կարդացի և մի քանի օրէնքներ, և այն ժամանակ սկսեցի գրել խնդիրքներ գիւղացիների համար, որոնք այդ խնդիրքներով գնում էին նահանգային վարչութիւնը: Ոչ ոք մեր բոլոր շրջակայքում չէր կարող այնպէս քըշ-քըշ տալ մուժիկներին ազնուականների վրա, այսինքն, այդ լեհական ազանների վրա, ինչպէս ես: Ամբողջ Գալիցիայում չէր կարելի գտնել այնքան դատեր, որքան դատեր կային մեր գիւղում, և ես միայն գրում էի բոլոր թղթերը: Երբ որ նահանգային դատաւորը շրջագայում էր իր վիճակում, մարդիկ կանգնած էին լինում ճանապարհների վրա, գանգատների թղթերը ձեռքներին բռնած, իսկ ես մինչև նրանց մօտ էի գտնվում: Եթէ ես հնար էի գտնում սահմանափակելու կալուածատէրների կամայականութիւնը, միւս կողմից, երբէք չէի խնայում բացատրել շինականներին նրանց իրաւունքները, երբ յարմար առիթներ կային: Այդ միջոցներում իմ սիրտը աղաւնու նման ուրախութիւնից մնչում էր: Ազնուականները, ի հարկէ, դրա համար անուանում էին ինձ խռովարար, և սպառնում էին իրանց հաչիւները վերջացնել ինձ հետ, բայց վախենում էին, և չէին վստահանում որ և իցէ միջոցներ գործ դնել իմ դէմ:

—Ոչ սակաւ անգամ ծեծ էին ուտում դրա ձեռքից ազնիւների կազակները,—գոչեց Մօնգօլը:—Դա առանց պատճառի ծեծում էր նրանց, երբեմն գինետան մէջ, երբեմն ճանապարհի վրա, ուր և հանդիպելու լինէր:—Ես խփում եմ ձեզ նրա համար, որ դուք այսպէս ցած կերպով սարկացնում էք ձեզ,—յանդիմանում էր նրանց շատ անգամ:—Բայց մտածիր, եղբայր...—Էլ ինչ պէտք է մտածել, չէ որ դուք աղայի դռան ծառաներ էք:—Այդ իրաւ է, բայց...—Կամենում էք հրաժարվել, թէ չէ:—Ոչ:—Ուրեմն ձեզ հենց պէտք է ծեծել, դուք արժանի էք դրան:—Բայց եթէ ամեն մի մերախններին ծեծելու լինէին, աղաչում էին կազակները, այլ ես մի տարուց յետոյ, ամբողջ պետութեան մէջ ընկուզենիների անտառներն անգամ չէին բաւականանայ, որ տեղից պէտք էր այն ժամանակ այնքան փայտեր գտնել ծեծելու համար:

Զինուորը ծիծաղեց:

—Վերջապէս, միանգամ պարոնի հասատարմատարը ինձ կանչեց իր մօտ,—նորից պատմել սկսեց նա,—անուանեց ինձ գրգռիչ, խռովարար, ապստամբ, աւազակ:—Պառկեցրէք դրան նստարանի վրա,—այնպէս աղաղակեց նա, որ ամբողջ դէմքը լրջացած գոյն ստացաւ, բայց ինքը թագնվեցաւ մարդկանց ետևում:—Մենք ինչ գործ ունենք,—պատասխանեցին կազակները,—դրա համար նա անպատճառ մեզանից մէկին մահուան չափ կը ջարդէ,—և ոչ ոք չը համարձակվեցաւ մօտենալ ինձ: Այդ միջոցին հասատարմատարը փրփուր էր մնում, որ տրաքվի բարկութիւնից, նրա մազերը խառնված էին, աչքերում երևում էին միայն սպիտակուցները, նա ինքը յարձակվեցաւ և սկսեց շարժել իմ վրա ձեռքի փայտը: Ես բռնեցի փայտը և կամաց ոլորում եմ նրա ձեռքը այնպէս, որ ձեռքը ճռնչաց, ինչպէս մի չիբուխ, երբ լսանում են նրա ծխհանը: Կամաց դուրս եմ կորզում փայտը նրա ձեռքից, և դնում եմ մի անկիւնում,—այդ բոլորը կատարում եմ շատ քաղաքավարութեամբ, ինչպէս ինքն ըստ ինքեան հասկացվում է, ախար, այսուամենայնիւ, մեծաւոր է: Դրանից յետոյ ինձ հանգիստ էին թողնում, մինչև միանգամ սատանան հանդիպեցրեց ինձ մեր ողորմած հարճ—տիրուհու հետ: Նրա կառքը խրըվել էր ցեխի մէջ, կառապանը իր բազմոցի վրա նստած, իզուր մտրակում էր ձիաներին: Հէնց որ նա տեսաւ ինձ, իսկոյն կուչ եկաւ մի անկիւնում, կատուի նման կծկվեցաւ, և ամբողջ մարմնով դողդողում էր: Ես կանգնած նայում էի:—Ա՛յ զօչաղ, օգնիր,—ձայն տուեց ինձ կառապանը: Ես մօտեցայ, փոքրիկ կառքը դուրս քարշեցի ցեխից, մի կողմ հրեցի, յետոյ խլեցի կառապանի ձեռքից մտրակը և երեք անգամ նրան զարկեցի, նրա համար, որ նա այնպէս վատ էր տանում տիկնոջը: Այդ օրից նա հանգստութիւն չունէր,—ես այդ լաւ էի հասկանում,—և այդ պատճառով նա վճռեց, որ ինձ տան զինուորութեան:

—Նա ամաչում էր, երբ տեսնում էր դրան,—աւելացրեց Կօլանկօն,—այդ պատճառով մտածեց իրանից հեռացնել:

—Այն ժամանակ ամեն մի կալուածք պարտաւոր էր իր կողմից տալ զինուորներ,—շարունակեց Ֆրինկօն:—Կազակները քարշ տուեցին ինձ բակը, այստեղ տնկած էր մի փայտեայ ցից. ինձ մերկացրին, կանգնեցրին նրա մօտ, հասակս չափեցին, բժշկապետը բաղխելով քննեց իմ կուրծքը, նայեց բերանիս մէջ, յետոյ ինձ գրեցին,—և ամեն ինչ վերջացաւ դրանով: Իմ մայրը թաւալվում էր հասատարմատարի ոտքերի տակ, հօրս արտասուքը կամաց-կամաց գլորվում էր թշերի վրա, իսկ տիկինը այնտեղ, վերևում, նայում էր լուսամուտից, տեսնում էր, երբ ես կանգնած էի նոյնպէս դժբախտ, որպէս Աստուած ստեղծել էր ինձ, և նրա սիրտը չէր խղճում իմ վրա: Ես բարկութիւնից լաց եղայ: Բայց միթէ այդ օգնեց: փող չը կար: Իսկոյն սափրեցին ինձ երդում տալ և դրեցին իմ գլխին արքունական գլխարկ: Ես դարձայ զինուոր: Երբ մենք դուրս էինք գալիս, ամենքը արտասուքով ճանապարհ էին դնում մեզ և իրանք, նոր ընտրված զինուորներն ես, լաց էին լինում: Նըրանցից ամեն մէկը իր կուրծքի վրա կրում էր խաչ և մի փոքրիկ քսակ, լցրած հայրենիքի հողով, որը վեր էին առել իրանց տների շէմքից: Թմբուկը ածեցին, տասնապետը հրամայեց ընթանալու, մենք գնում էինք, ինչպէս միմեանց չափած շներ, և միասին եղանակում էինք երգ, խիստ տխուր մի երգ: Ես ինձ հանգիստ էի պահում: Բաւական տարածութիւն անցնելուց յետոյ, երբ գիւղը, անտառը, եկեղեցին և բոլորը, ինչոր հայրենական էր, չքացաւ իմ տեսութիւնից, ես այդ ժամանակ աւելի հանգիստ դարձայ, խորհեցի և ինքս ինձ ասեցի. լաւ, դու ծառայում ես կայսրին, այժմ գոնէ դու գիտես, թէ ումն ես պատկանում:

—Բայց ինչպէս էիք դուք զինուորութեան մէջ,—հարցրի ես լարված դրութեամբ:

խնդիրներից մի քանիսը 1876 թուին են առաջարկված իր կողմից դումային և այժմ այդ յայտարարութեանց քննութիւնը մինչև անգամ աւելորդ է, քանի որ նրանք կորցրել են իրանց նշանակութիւնը: Մի և նոյն բանը յայտնում են և մի քանի ուրիշ ձայնաւորներ: Քաղաքագլուխը առաջարկում է դումային քննել պ. Ալադաթօվի երրորդ յայտարարութիւնը՝ քաղաքային տան շինութեան վերաբերութեամբ: Խնդիրը նուրանումն է, որ քաղաքային տան շինութեան ծախք դուման որոշել է 140,000 րուբլի, և ընտրել է ձայնաւորներից մի վերահսկող Մասնաժողով, բայց մասնաժողովի 7 անդամներից 6-ը հրաժարվել են, մնացել է միայն պ. Ալադաթօվ, իսկ շինութեան ծախքի հաշիւները կատարում է ուպրավան առանց վերահսկող Մասնաժողովի: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվ խնդրում է իրան ազատ կացուցանել վերահսկող խորհրդակցական անդամութիւնից, քանի որ ուպրավայի անդամները իրա հետ ոչինչ խորհրդակցութիւն չեն կարող կազմել: Քաղաքային տան շինութիւնը, շարունակում է պ. ձայնաւորը, մեզանից մէկը առաջարկում էր շինել մավրիտանական ոճով, միւսը բիւզանդական, պ. Նիկոլաձէ՝ վրացոց, մի ուրիշը՝ հայոց, իսկ այժմ խորհրդակցական մասնաժողովի լուծվելով—տունը շինվել է առանց որ և է ոճի....

Ձայնաւոր պ. Մ. Բէհբութօվ յայտնում է, որ եթէ քաղաքային միւս շինութեանց համար չը կայ առանձին վերահսկող մասնաժողով, և ծախքերը ուպրավան է անում, հարկաւոր չէ քաղաքային տան համար ևս առանձին մասնաժողով ընտրել: Քաղաքային խորհուրդը չէ ընտրում վերադիտող մասնաժողով և, թողնելով ուպրավայի վրայ, անցնում է հերթական խնդիրների քննութեանը:—Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի 4-դ յայտարարութիւնը ըստ ցուցակի՝ քաղաքային գոյքի ցուցակագրի (ինվենտար) մասին էր: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի բացատրութիւնից երևում է, որ քաղաքը մինչև այժմ չունի գոյքի ցուցակագիր և ոչ ոքին ճիշտ յայտնի չէ քաղաքի սեպհականութիւնները, վասն որոյ, ի նկատի ունենալով խնդրի անհրաժեշտ կարևորութիւնը, առաջարկում էր, որ դուման յանձնի ուպրավային՝ կազմել, որքան կարելի է շուտ, քաղաքային գոյքի ցուցակագիրը: Ձայնաւորներից շատերը անհրաժեշտ են համարում պ. Ալադաթօվի առաջարկութիւնը: Ձայնաւոր պ. Նիկոլաձէ յայտնում է, որ գոյքի ցուցակագիր կազմելը քաղաքին վնասակար է, որովհետև շատ վիճելի հողեր կան և քաղաքը, ցուցակագրելով եղածները, կը կորցնի իր իրաւունքը վիճելի հողերի վրա: Ձայնաւոր պ. Սունդուկեանց յայտնում է, որ այդ խնդիրը քաղաքին բացի օգուտից վնաս չէ կարող հասցնել և ցուցակագրի մէջ այդ հողերի համար պէտք է նշանակել՝ որ վիճելի են:—Մի և նոյն միտքը յայտնում են և ուրիշ ձայնաւորներ: Քաղաքագլուխը բացատրում է, որ այդ խնդիրը դարձեալ արծածվել է և ուպրավան արդէն ցուցակագիր կազմում է: Վիճաբանութիւնից յետոյ խորհուրդը, սկզբունքով անհրաժեշտ համարելով քաղաքային ինվենտարի կազմելը, որոշում է՝ յանձնել ուպրավային, որ նա աշխատի շուտով աւարտելու և անցնում է հերթական խնդիրների քննութեանը: Հետևեալ հերթական խնդիրը պ. Ալադաթօվի 5-դ յայտարարութիւնն էր՝ քաղաքային 4 բժիշկների թոշակների վերաբերութեամբ: Ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի բացատրութիւնից երևում է, որ քաղաքը մինչև 1875 թ. քաղաքային բժիշկների ռոճիկներից հանում էր որոշեալ տոկոս կազմելու թոշակային (պենսիոննի) դրամագլուխ և այդ դրամագլուխը քաղաքին էր պատկանում, այնպէս որ երբ 1875 թ. շնորհվեցաւ քաղաքային ինքնավարութիւնը, բարձրագոյն հրամանով քաղաքային վարչութեան բոլոր ծառայողները այլ ևս տէրութեան մէջ չեն հաշվվում, բայց քաղաքային բժիշկները մնացին իրանց առաջվայ իրաւունքներով, ուստի և հարկաւոր է նորանց ստացած ռոճիկներից օրինական կերպով հանել որոշեալ տոկոս թոշակային դրամագլխի համար: Մինչև 1875 թ. քաղաքը ունէր 14,000 ր. թոշակային դրամագլուխ և 1875 թ. բարձրագոյն հրամանից յետոյ, այդ փողերը մնացին քաղաքին, ուրեմն դա քաղաքային արդիւնք պէտք է հաշուել: Ութ տարվայ ընթացքում (1875—1884 թ.) միայն քաղաքային բժիշկ Վերմիշօվից պէտք է թոշակային տոկոս յետ պահանջել՝ 330 ր. 20 կ., ուրեմն 4 բժիշկներից քաղաքը պէտք է ստանայ՝ 1320 ր. 80 կ.: Քաղաքագլուխը բացատրում է, որ բարձրագոյն հրամանի մէջ այլ ևս չէ յիշված թոշակ հանելու մասին և մենք էլ չէինք հանում: Բայց Законъ обратнаго дѣйствія не имѣетъ կըրկնում են մի քանիսը պ. Ալադաթօվի հետ: Վիճաբանութիւնից յետոյ դուման որոշում է միջնորդել տէրութեան առաջ, որ պետական ծառայութեան մէջ հաշվվող քաղաքային 4 բժիշկների ռոճիկներից առաջվայ պէս որոշեալ օրինական տոկոսը դուրս գալ, իբրև քաղաքային արդիւնք: Վերջին պարապմանց խնդիրը ձայնաւոր պ. Ալադաթօվի 6-դ յայտարարութիւնն էր ձիաքաշ երկաթուղու մասին: Պարոն ձայնաւորը առաջարկում էր ձիաքաշ երկաթուղու մի գիծը հանել Սաղի փողոցից նեղուածքի պատճառով և անցկացնել Գեգոլմեօնովսկի ընդարձակ փողոցով: Վիճաբանութիւններից յետոյ դուման որոշում է յանձնել քաղաքագլխին բանակցելու ձիաքաշ երկաթուղու վարչութեան հետ, որ նա իր ծախքով, եթէ կարելի է, երկաթուղու մի գիծը փոխարկի Գեգոլմեօնովսկի փողոցի վրա: Նիստը փակվեցաւ գիշերվայ ժամի $11^{1}/_{4}$-ին: Կաշխատենք մինչև հետևեալ նիստը դառնալ հաւաքարի ճանապարհների հաղորդակցութեան խնդրին:

Կ. Թ.

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴԱՀԱՆԻՑ

—

Հոկտեմբերի 22-ին

Բաթումի մերձակայքում համշէնցի հայախօս հայ-մահմեդականները, լինելով ըստ մեծի մասին տաւարապահ, հնուց սովորութիւն ունեն գարնանը ելնել իրանց տաւարների հօտերով և չաչորդներով Արդահանի, Արդանուչի ու Շավշէթի մէջտեղերում գտնված Կղարջքի սարերի վրա, ճորոխ գետի հովիտների առատ արօտներում իրանց հօտերը ազատօրէն արածացնելու համար: Սրանք առհասարակ շատ տաքարիւն մարդիկ են. նրանց կանայքը չափազանց գործունեայ և տընտէս են. ընտանեկան խօսակցութիւնները բոլորովին հայերէն լեզւով են կատարում. տաճկերէնը խօսում են ըստ հարկին: Նրանց խօսակցութիւնները մի որ և է հայ հեշտ չէ կարող հասկանալ, նրա համար որ սաստիկ շուտ ու կոկորդաձայն են խօսում: Նրանց ոճը թէև խոտորջրի հայերի ոճին մի քիչ համաձայն է, սակայն խառն է շատ գրաբառ ու խորթ և գաւառական բառերով: Նրանց բնաւորութիւնը հակամիտ է աւազակութեան: Յառաջ քան ռուսների տիրապետութիւնը, ոչ սակաւ կողոպտում էին սրանք քրիստոնեայ հայերին ճանապարհների վրա. սակայն այժմ շատ են զսպված: Սրանց մօտ յայտնի նշմարվում է մի նահապետական պարզամտութիւն, հակառակ իրանց դէմքի արտայայտութեան, որովհետև, համարեա թէ սրանք ամենքն էլ թխադոյն, երկայնահասակ, սև ու կրակոտ աչքերով ու կապարճ յօնքերով են: Սրանց հովուական պարզամտութեան ապացոյց կարող է համարվել մի շատ հետաքրքիր անցք, որը պատահել է այս մօտ օրերում: Սրանց հարուստների կարգումն էր հաշվվում Կարա-Մահմէդ անունով մինը. սրա որդին անցեալ տարի սարի վրա մի փոքրիկ բանակռւում ատրճանակի մի հարուածով սպանեց մի թիւրք հովուին: Սրանցում աւանդական համոզում է մնացել, թէ իբրև մարդ մարդից կարող է մարած ընկնել այնպէս, որ կատարեալ մեռած համարվի: Այդ Կարա-Մահմէդը իր մարդասպան որդուն ազատելու համար, որպէս ասում են, 200 լիրա (1800 ր.) պատրաստի փող փճացրած լինելով, մարդից այս տարի իր կե-

---

—Լաւ էի, պարոն,—պատասխանեց նա, և նրա աչքերում փայլեց մի զարմանալի բարութիւն:—Ինձանից չէին պահանջում ոչինչ աւելորդ բան, բացի նրանից, որ իմ պարտաւորութիւնն էր կատարել, իսկ իմ պարտաւորութիւնը ես հաճութեամբ կատարում էի: Այժմ իմանում էի, որ ես մարդ եմ: Մենք նախ եկանք Կալօմէա, և այստեղ ես սկսեցի զբաղվել հրացանի վարժութիւններով: Երբ առաջին անգամ ես համոզվեցայ, որ կարող եմ իմ հրացանը գործածել, այդ ժամանակ ես փոքր ինչ հպարտացայ և մտածում էի. եթէ մի պատերազմ լինէր: Մինչև անգամ Կալօմէայի մէջ ես տեսայ, որ կայ եղել կարգ այս աշխարհում. մեզ պահում էին թէև խստութեամբ, բայց արդարութեամբ: Անարժան պատիժներ և անարժան պարգևներ չէին լինում, իսկ բնակիչները բաւականութեամբ էին նայում մեզ վրա: Բայց երբ պատահում էր ինձ պահապան լինել նահանգային վարչութեան տան մօտ, երբ ես լսում էի մուժիկների միմեանց հետ ունեցած խօսակցութիւնը, և հասկանում էի, որ այդ տան մէջ նրանք պաշտպանութիւն են գտնում լեհացիների հարստահարութիւնից, այդ ժամանակ ես աչքերս բարձրացնում էի դէպի այն արծիւը, որը դրած էր դռների վրա, և մտածում էի. թէև դու այնքան խոշոր թռչուն չես, և ոչ ունես այստեղ բաւականաչափ թևեր, բայց այսու ամենայնիւ այնքան մեծ ես, որ կարող ես պաշտպանել մի ամբողջ ժողովուրդ: Երբ դրանից շատ յետոյ, մենք գնում էինք զօրահանդէս կատարելու, և դեղին դրօշակը սև արծիւի հետ ծածանվում էր մեր գլխի վրա, այդ ժամանակ ինձ հարկաւոր էր միայն նայել նրա վրա, և ես արդէն բաւականացած էի մնում: Մենք սիրով էինք ապրում գունդի մէջ, նոյնքան սիրով ինչպէս մեր համայնքի մէջ. բոլորը պաշտպանում էին միմեանց. ազնիւ մարդիկներին օգնում էին, իսկ անպիտաններին պատժում էին իրանց մէջ: Գիշերը, երբ օֆիցէրները տուն էին գնում հանգստանալու, իսկ ֆելդֆեբելները գնում էին իրանց կանանց մօտ, մենք հաւաքվում էինք, ժողով էինք կազմում և աւելի օգտաւէտ էինք բերում, քան ուրիշ իսկական դատաւորներ, կամ իրաւաբաններ: Այսպէս անցաւ մի տարի, և ահա մի գեղեցիկ օր մենք կարգի դրեցինք մեր զինուորական մախաղները և գնացինք Վենգրիա, այնտեղից Բօհեմիա, յետոյ դիմեցինք դէպի Շտէյերմարկ: Երբեմն զինուորին պատահում է տեսնել ոչ միայն այն երկրները, որ պատկանում են իր կայսրին, այլ տեսնում է և օտար երկրներ, և ծանօթանում է զանազան մարդիկների և սովորութիւնների հետ: Ես համոզվեցայ, թէ ոչ միշտ տանը լաւ է, և իմ սիրտը աւելի հանգստացաւ: Ես նըկատում էի ուրիշ երկրներում աւելի բարօրութիւն, արդարութիւն, մարդասիրութիւն և կրթութիւն: Ես սովորեցի յարգել գերմանացուն և չեխին. այդ վերջինը խօսում է այնպիսի բարբառով, որ նման է մերին: Ես տեսայ սուրբ Նեպոմուկային իր արծաթեայ դամբարանի մէջ, տեսայ և այն քարաժայռը, որի մէջ նրան փակեց Թադէւոսը, և այն քարէ կամուրջը, որտեղից նրան գահավիժեցին ջրի մէջ. ինձ ցոյց էին տալիս այն տեղը, ուր հինգ պայծառ աստղներ լողում էին ալիքների մէջ արդար նահատակի գլխի վրա: Շտէյերմարկի մէջ կան մարդիկ, որ կրկնակի պարանոց ունեն:

Ես ակամայ ծիծաղեցի, լսելով իմ խօսակցի միամիտ տեղեկութիւնները: Նա խիստ նկատեց այդ և լուռ կացաւ:

—Ես դեռ լաւ յիշում եմ, երբ դուք առաջին արձակուրդը խնդրելով, վերադարձաք գիւղը,—նկատեց Կօլանկօն մի առանձին բաւականութեամբ:—Սպիտակ համազգեստը կապոյտ օձիքով սաստիկ սազ էր գալիս ձեզ: Կնիկները հինգ վազ էին տալիս ձեր՝ ետևից և միշտ շշնջում էին միմեանց հետ: Իմ պառաւն էլ էր ասում. հիմա Ֆրինկօ Բալաբանը մեր բոլոր շրջակայքում ամենագեղեցիկ տղամարդն է, և յայտնի է, որ այդ բանում նա հասկացողութիւն ունէր: Բայց Ֆրինկօն չէր կամենում կնիկների անունն անգամ լսել:

—Պարոնը հօ իմանում է,—դարձաւ դէպի ինձ զինուորը,—որ այն ժամանակ, երբ զինուորը արձակուրդ էր ստանում, նա փոխանակ ուրախանալու, պատրաստ էր լաց լինել: Իսկ իր տնից բաժանվելով, նա ազատվում էր ստրկութիւնից, աղաների կամայականութիւնից և չքաւորութիւնից, բայց զինուորական ծառայութեան մէջ ընտելանում էր կարգի, արդարութեան և պատշաճաւորութեան. նրան դժւար էր նորից համբերել չքաւորութեան և հարստահարութեան: Երբ որ սկսեցին դուրս կանչել մեր միջից նրանց, ով որ արձակուրդ ստանալու իրաւունք ունէր, այդ միջոցին ոչ ոք ձայն չը տուեց մեր զօրախումբի միջից: Միայն ես—մինչև անգամ չը գիտեմ, թէ ինչու յանկարծ այդ միտքը իմ գլուխը մտաւ—դուրս եկայ և յայտնեցի իմ ցանկութիւնը, թէ կամենում եմ արձակուրդ ստանալ: Ամենքը զարմացած նայեցին իմ վրա: Ինձ, ի հարկէ, արձակեցին: Ես եկայ տուն: Երբ ես իմ զինուորական վերարկուով և գլխարկով մտայ մեր խրճիթը, այդ միջոցին հայրս ուշադրութեամբ նայեց իմ վրա և դողդոջուն ձեռքով շօշափեց իր ճերմակ մազերը: Ես համբուրեցի նրա ձեռքը:—Լաւ եղաւ, որ եկար դու, Ֆրինկօ,—ասաց նա: Ցնծոյ յայտնվեցաւ մայրս, ճչաց, ծիծաղեց, և պայծառ արտասուքը թափվեցաւ նրա երեսի վրա: Ես սկսեցի պատմել, թէ որպիսի կեանք էի վարում մեր զօրագնդի մէջ կամ այն տեղերում, որտեղ ես կանգնած էի որպէս պահապան, իսկ նրանք հաղորդեցին ինձ այն բոլորը, ինչ նոր բան որ պատահել էր մեր գիւղում այդ միջոցներում: Եկան հարևանները և իմ առիթով խմեցին ոչ սակաւ գինի: Ամեն ինչ լաւ էր ինձ համար: Ոչ ոք մի խօսք անգամ դուրս չը փախցրեց նրա մասին, ես էլ չը վստահացայ հարցնել, լուռ էի և մտածում էի իմ մէջ. շատ կարելի է, որ պարոնը արտաքսել է Կատերինային, որովհետև ոչ ոք չէ տալիս նրա անունը: Յետոյ դարձեալ մտածեցի. բայց եթէ դեռ ես չէ արտաքսել, շատ հաւանական է, որ շուտով կարտաքսէ: Ինքս էլ չեմ իմանում, թէ ինչու այդ ցանկանում էի ես: Ինչ գործ ունէի նրա հետ: Երբեմն ցանկանում էի ես տեսնել նրան կարօտութեան և նախատինքի մէջ, բայց այսու ամենայնիւ, շատ կարելի էր, որ կօգնէի նրան: Կիրակի օրը ես գնացի եկեղեցի և պատարագի վերջանալու ժամանակը պատահմամբ նայեցի դէպի կանանց վերնատունը: Ո՜ւմն եմ տեսնում: Իմ Կատերինան նստած էր, որպէս մի յարգելի տիրուհի: Ա՛խ, որքան գեղեցիկ երեցաւ նա ինձ, աւելի գեղեցիկ, քան թէ էր առաջ: Բայց երևում էր նա խիստ գունաթափ, հիւանդոտ, յոգնած, իսկ աչքերի ներքև նշմարվում էին մեծ, սևագոյն, բոլորակ գծեր, որպիսին ունենում են հանգուցեալները:

Զինուորի համեստ դէմքի վրա փայլում էր մի անհամեմատ խաղաղ արտայայտութիւն:

—Արիւնը սկսեց ալեկոծվել իմ մէջ:—Ո՞վ է այդ գեղեցիկ տիկինը,—հարցրի ես մի անծանօթ երիտասարդից: Նա յիմար կերպով նայեց իմ աչքերի մէջ և պատասխանեց. դա մեր տիրուհին է, կալուածատիրոջ ամուսինն է:—Եւ այսպէս, կալուածատէրը իրաւ որ պսակվել էր նրա հետ սուրբ տաճարի մէջ, և այդ լաւ էր. այժմ իսկապէս դարձել էր նա իմ տիկինը:

Զինուորը ժպտաց:

—Ես ամեն օր կարող էի հանդիպել նրան: Բայց ով կը տանէր այդ: Ես աւելի բարւոք համարեցի գնալ աշխատելու մի ուրիշ գիւղում: Դրանով էլ ամեն ինչ վերջացաւ:

(Կը շարունակվի)

նաց ընթացքը կնքել էր մի և նոյն սարի վրա, որտեղ իր որդին մարդ էր սպանել: Սրան թաղել էին այնտեղ մի ճանապարհի եզերքին, որտեղից պէտք է անցկենան Արդանուչի և Արդուինի ճանապարհորդները Արդահան երթևեկութիւն անելու ժամանակ:

Այս հայ-մահմեդականների օրան (չու), ինչպէս գարնան սկզբներում Բաթումի կողմից տեղ տեղ օրա գնելով ծանրաքայլ վեր է ելնում դէպի սարը, այնպէս էլ աշնան դէմ, ցրտաշունչ քամիները սարերի վրա փչել սկսածին պէս, աստիճան առ աստիճան ծանրաքայլ իջնում է դէպի վար, Բաթումի կողմը, հօտերով և չաչորդ կանանցով ու երեխաներով: Անցեալ ամիս երբ որ օրան, ցրտերից սոսկալով, իրանց սիրելի Կարա-Մահմէդին սարի վրա հողի տակ միայնակ թողնելով, իջել էր սարի ստորոտի վրա գտնված մի թիւրք գիւղի շրջակայքում, գալիս է մի ճանապարհորդ, իմաց է տալիս օրային, որ սարի վրայի թաժա (նոր) գերեզմանից (որտեղ այլ ուրիշ գերեզման չէր գտնվում) մի ինչ որ խորունկ ձայն է գալիս, այնպէս որ սաստիկ ողբում է և իր թիւթիւն չբուխն ու թիւթիւնի քիսան է ուզում: Հէնց որ օրան լսում է այս լուրը, խկոյն հաւատալով, թէ գուցէ մարած էր ու արթնացաւ, հաւաքվում են նրա ազգականները, գիւղից էլ մի քանի մարդ ուզում են հետները առնել, բայց դրանք չեն համաձայնում, չտապում վազում են դէպի սարի բարձրութիւնը, հասնում են գերեզմանի մօտ: Առաջ է անցնում նրա ազգականներից մինը, որը Մուրդօ է կոչվում, ձայն է տալիս գերեզմանի վրա, խօսում է իրանց հայերէն լեզւով, սակայն, ի հարկէ, ոչ մի պատասխան չէ ստանում: Ապա մօտենում են միւս ընկերները, որոնք արդէն զարմացել էին, թէ ինչ պատճառով չէ պատասխանում. հարցնում են ձայնողին, թէ արդեօք մահուան մօտ օրերում հանգուցեալը իր հետ մի առեւտուր խօսք չունէ՞ր: Սրա միտն է գալիս այն, որ մահուանից մի քանի օր առաջ ինքն մի ինչ որ բանակռիւ է ունեցել Կարա-Մահմէդի հետ: Ուրեմն, ասում են, դու յետ կանգնիր և լուռ կաց, որովհետև քեզնից ջղրած է և հէնց նրա համար էլ պատասխան չէ տալիս: Առաջ են անցնում իրանք, ձայնում են, ձայնում են այնքան, որ յոգնում են. մէջներից մինը, ինքնիրան աւելի բանգէտ համարելով, տարակուսվում է, թէ մի գուցէ հողակոյտից ներս ձայն չէ թափանցում, փորում է գերեզմանի մի կողքը, մի գլուխ ներս տանելու չափ ծակ է բաց անում և այնպէս կոխում է գլուխը ներս հողի մէջ ու ձայնում է, սակայն, երբ որ տեսնում են թէ դարձեալ պատասխան չէ տալիս, յուսահատուր տրտմութեամբ ստիպվում են յետ դառնալ, թիւթիւն չբուխն ու թիւթիւնի քիսան էլ յետ բերելով, որը չէին մոռացել հետները միասին տանել, որ ծխել տային հանգուցեալին գերեզմանից դուրս հանելուն պէս: Պատճառ են բռնում թէ վաղօրօք չը կարողացան հասնել, որ կենդանի գտնէին, որից հետևում է թէ ուշ հասնելու պատճառով կրկին հոգին գերեզմանում աւանդել է, մինչդեռ հանգուցեալը այդ ժամանակ մի ամսվայ թաղված էր:

Յարութիւն Գաթէնեան

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏԻՑ

Հոկտեմբերի 28-ին

Տեղիս նախկին գաւառապետ Վասիլ Գեղամեանցը հեռացաւ, իսկ նրա տեղը, ամսիս սկզբներում, Նոր-Բայազետի գաւառի գաւառապետ եկաւ պ. Վաղարշակ Շահխաթունեանցը, որը Ալեքսանդրոպոլում գաւառապետի պաշտօնակատարութեան ժամանակ յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին իր գործունէութեամբ և բարեխիղճ պաշտօնավարութեամբ: Նոր գաւառապետը գալուն պէս քաղաքիս անուանի մարդիկ գնացին նրա մօտ տեսութիւն: Պ. Շահխաթունեանցը սիրով նրանց ընդունեց և խոստացաւ՝ վերջ տալ անկարգութիւններին քաղաքի մէջ, բերել տալ մի լաւ բժիշկ, որի կարեւորութիւնը շատ զգալի է: Թէև կայ գաւառական բժիշկ, բայց նա մեծ մասը լինում է գաւառում: Ժողովուրդը մեծ յոյսով հեռացաւ պ. գաւառապետի մօտից: Մի քանի օրից յետոյ պ. Շահխաթունեանցը այցելեց հայոց հոգևոր երկսեռ դպրոցները. ուսուցիչները պ. գաւառապետի այցելութեամբ մեծ խրախոյս և քաջալերութիւն ստացան և յոյս ունեն, որ ամեն դէպքում կարող է օգնել իրանց: Վերջին օրերում պ. Շահխաթունեանցը պատուիրեց՝ 1) որքան կարելի է լաւ պահել ուսումնարանները, 2) կռիւներ քաղաքում երբէք չը լինեն, 3) ունենալ Բազարբաշի (Базарный приставъ), որ կը հսկէ տակսաների վրա և առևտուրի ժամանակ պատահած անկարգութիւններին, նաև երկու ղեկավարիկ կըշռոքի մօտ, որ ապրանք կշռելու ժամանակ թոյլ չը տան անկարգութիւններ լինելու և 4) փողոցները մաքուր պահել, իւրաքանչիւր տունը իր դրան առաջը մաքրելով: Արդարև, բացի մի երկու փողոցներից, քաղաքի մնացած փողոցները բաւական կեղտոտ էին, լի ապականութեամբ: Դա քաղաքային պրիստավի անհոգութիւնից էր: Ցետոյ գաւառապետը ժողովրդին յայտնեց, որ քաղաքի պատուաւոր մարդիկներից 24 հոգու պիտի կանչէ իր մօտ մի քանի կարեւոր բաների համար խօսելու:

Պ. գաւառապետը, եկած օրից սկսած, աշխատում է, որքան կարելի է քաղաքը կարգի բերել և ժողովրդի մէջ սէր և խաղաղութիւն մտցնել, նրանց բոլորի ցաւին դարման անելով: Նոր-Բայազետի գաւառը, նամանաւանդ քաղաքը, մեծ բախտաւորութիւն պէտք է համարի, որ մի այսպիսի բարեխիղճ և գործունեայ գաւառապետ ունի: Յուսով ենք, որ պ. Շահխաթունեանցը վերջ կը տայ հողային վէճերին, որ ժողովրդի համար մի կենսական հարց է և թոյլ չի տայ, որ զօրեղները ճնշեն անզօրներին հողերը բաժանելու ժամանակ, որի մասին անդադար ժողովուրդը խօսում է:

* * *

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նոյեմբերի 8-ին, ինչպէս հաստատ աղբիւրներից իմացանք,—քանի որ շատերը արդէն հրաւէրներ են ստացել,—իշխան կառավարչապետի տանը լինելու է պարահանդէս: Ասում են մօտ 600 հոգի են հրաւիրված այդ պարահանդէսին:

—

Տեղական լրագիրները հաղորդում են, որ հոկտեմբերի 28-ին մեծ հրդեհ է եղել ՓՕԹԻՈՒՄ: Այրվեցաւ գրեթէ ամբողջ բազարը, որ մեծ մասամբ բաղկացած էր փայտեայ շինութիւններից: Այրվեցան մեծ քանակութեամբ ապրանքներ, այնպէս որ հրդեհից հասցրած վնասը շատ մեծ է համարվում:

—

Այսօր երեկոյեան, նոյեմբերի 5-ին, տիկին և պարոն Գէչանները տալու են Արծրունու թատրոնում մի ներկայացումն ֆրանսերէն լեզւով:

—

Ոմանք դիմում են մեզ, հարցնելով, թէ ո՞րտեղ է կենում այժմ բժշկապետ Գասպարեանց: Մենք արդէն հրատարակեցինք մեր լրագրում բժշկապետի հասցէն և տեղական միւս լրագիրներն էլ նոյնն արեցին, բայց դարձեալ հարկաւոր ենք համարում կրկնել այստեղ պ. Գասպարեանցի նոր հասցէն. նա կենում է Նօվօ-Բէբութօվսկայա փողոցի վրա, Միխայլօնի տանը, ուղիղ Սարբեկու տան դիմաց, որտեղ կենում է դատաստանական պալատի նախագահ պ. Օզօլին:

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մի երիտասարդ մեզ խնդրում է յայտնել ի գիտութիւն հայ թարգմանիչների, որ ինքն արդէն ձեռնամուխ է եղած թարգմանելու ռուսերէնից «Լրտեսներ» վերնագրով ֆրանսիական վէպը:

—

ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ մեզ գրում են: «Հոկտեմբերի 7-ին Զաքաթալի հասարակութեան հասկացող դասակարգերից բաւականաչափ բազմութիւն հաւաքվեցաւ տեղիս հայոց հոգևոր դպրոցում խորհրդակցելու համար այն միջոցների վրա, որոնցով կարելի լինէր նոր բացվելի օրիորդական դպրոցը ապահովել: Ժողովը հասաւ այն եզրակացութեան, որ հասարակութեան ունևոր դասակարգից իւրաքանչիւրը իր կարողութեան չափ, մի որոշեալ գումար պարտաւորվի տալ դպրոցին, մի քանի տարի շարունակ»:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են և հետևեալը: «Այս օրերս քաղաքին մօտ գտնված տեղում (մի կայարան հեռու), մի լեզգի սպանել է իր 18 տարեկան քրոջը: Ցանցաւորը փախել է:»

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏԻՑ մեզ գրում են, որ պետական դպրոցների վերատեսուչ պ. Օրլօվ այցելեց այս օրերս քաղաքային դպրոցը, նոյնպէս և հայոց հոգևոր երկսեռ դպրոցները: Աշակերտներին և աշակերտուհիներին ռուսերէնից հարցնելով վերատեսուչը շատ գոհ մնաց:

—

ԱՐՄԱՒԻՐԻՑ մեզ գրում են: «Հոկտեմբերի 22-ին, շաբաթ օրը, պ. Հալլաճեանի դահլիճում, առաջին անգամ Արմաւիրում դերասան պ. Սարդարեան, տեղական հայ թատրօնասէրների օգնութեամբ, ներկայացրեց «Վարդանանց պատերազմ» յայտնի ողբերգութիւնը: Ներկայացումը շատ հաճոյ թուեցաւ ժողովրդին, մինչև իսկ դահլիճում ներկայ գտնված այլազգիներին»:

—

ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԱՅԻՑ ստացանք հետևեալ նկատողութիւնը: «Կարդացինք «Մշակ» լրագրի № 154 մէջ ծաղիկ պատուաստելու նկատողութիւնը: Շատ լաւ կը լինէր, որ մասնագէտ բժշկներ աւելի մանրամասն կերպով բացատրէին հասարակութեանը այն վնասները, որոնք առաջանում են ծաղիկ կտրելու ժամանակ մարդու ծաղիկ վերցնելուց, նոյնպէս բացատրէին թէ ո՞րտեղից պէտք է հորթի կամ կովի ծաղիկի լաւ և նոր մայան ձեռք բերել: Դա անհերքելի ճշմարտութիւն է, որ ծաղիկ կտրողները մեզանում իրանց մայան վերցնում են ծաղկով հիւանդ մանուկներից և ոչ թէ կովի կամ հորթի ծաղկից, ինչպէս շատ ճիշտ նկատում է «Մշակը»: Եթէ մեր ծաղիկ կտրողները իրանց մայան վերցնէին կովի կամ հորթի ծաղկից, ժողովուրդը կազատվէր իր նախապաշարմունքից ծաղիկ կտրելու դէմ, քանի որ ամբոխը շատ լաւ է տեսնում, թէ ամեն անգամ երբ ծաղիկ կտրողը պատուաստում է մանուկին մարդու ծաղկի մայան,—տարափոխիկ հիւանդութիւնը աւելի սաստկանում է և աւելի էլ շատ զոհեր է տանում մեր մատաղ սերունդից: Ես ինքս շատ անգամ ականատես եղած եմ, որ մի անգամ ծաղիկը կտրած և լաւացած մանուկը, կրկին անգամ ծաղիկ է հանել. ուրեմն մարդու ծաղկի մայան ոչինչ ոյժ, զօրութիւն չունի տարափոխիկ ախտի դէմ մանուկներին պահպանելու: Եւ ահա ինչի շատերը, վախենալով կտրել ծաղիկ իրանց զաւակներին, թողնում են նրանց անպատուաստ: Հէնց այս բոպէիս էլ մեր տեղում և մեր մերձակայ գիւղերում սաստիկ տարածված է ծաղիկը և չէ անհետանում, տանելով բաւական զոհեր: Ունենք մենք Անդրկովկասում հարիւրաւոր բժշկներ, հրատարակվում է Երևանում «Առողջապահական թերթ» ամսագիրը,—բայց ո՞ւր են մեր բոլոր գիտնական բժշկների գրուածները, բացի մի երկուսից: Ամբողջ սրտից շնորհակալութիւն ենք յայտնում այն բժշկներին, որոնք տարածում են ժողովրդի մէջ առողջապահական գիտելիքներ թէ լրագրով և թէ առանձին գրքերով:»

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 նոյեմբերի: Երէկ գիւղատնտեսների ժողովում կոմսակի հարկերի բաժնի առաջարկութեամբ քննվում էր գիւղատնտեսական մանր գինեգործութեան զարգացման հարցը: Նիստը նուիրված էր Վ. Ա. Կօկօրեվի զեկուցման ընթերցանութեանը: Այդ զեկուցմամբ մի ձև է առաջարկվում, որի գործադրութեան ժամանակ գինեգործութեան օգուտները իւրաքանչիւր նահանգում համապատասխանէին երկրագործութեան շահերին և արբեցողութիւնը դադարէր: Այդ նպատակով պատրաստված գինին կառավարութիւնը գնում է՝ մանր գինեգործներից 20,000 վեդրօ 40° ոյժի այն գնով, որ իւրաքանչիւր տարի կորոշվի հացի գնի, աշխատանքի արժէքի և յայտնի % եկամուտի համեմատ, իսկ նշանաւոր գինեգործներից կառավարութիւնը գընում է առևտուրով: Մի և նոյն ժամանակ գինու սափրճանները ոչնչացվում են, որպէս զի կարելի լինի գինի պատրաստել ցածր տեսակների հացից, իսկ նշանաւոր գինեգործներին պրեմիա է նշանակվում ապիրտ արտահանելու համար: Գինին ծախելու համար այժմեան գինեվաճառանոցները փակելուց յետոյ բացվում են պետական գինեխանութներ, որտեղ գինի խմել չէ կարելի, և գինու գինը նշանակվում է 8 ր. վեդրօ: Այդ գնով պետական եկամուտները աւելանում են 50 միլիօն գումարի: Զեկուցմանը պատասխանեցին Անդրէեվ և Մէնդելէեվ պրօֆէսօրները և պ. պ. Կօրօլեվ, Ադամօվիչ, Նօլդէ և Գիլդէնշտիտ բարօնները: Պատասխանը մանրամասների և կատարման ձևի մասին էր: Վիճաբանութիւնների վերջը նախագահ Ի. Լ. Գէդէօնօվ յայտնեց, որ թէ զեկուցումը և թէ ընդդիմադրողների հայացքները կը ներկայացվեն ֆինանսների մինիստրին: „Правит. Вѣстн.“ լրագիրը հերքում է լրագրական լուրերը 24 միլիօն դէֆիցիտի, 50 միլիօնի, որ անհրաժեշտ է արտասահմանեան հատուցումների համար և ինչ որ 8 միլիօնի մասին, որ մինիստրութիւնը ունի այդ հատուցումների համար: Առաջին լուրը երևի հիմնված է նրա վրա, որ մինչև օգոստոսի 1-ը եկամուտներ ստացվեցան 10,588,444 ր. անցեալ տարվանից պակաս, իսկ ծախսեր արվեցան 17,759,168 ր. անցեալ տարվանից աւելի: Առաջին եօթ ամիսների եկամուտները, ճշմարիտ է, թոյլ էին անցեալ տարվանից, բայց մնացորդը մինչև սեպտեմբերի 1-ը փոքրացաւ $5\frac{1}{2}$ միլիօնի: Եթէ ի նկատի առնենք, որ վկայականների հարկերը 4 միլիօն աւելորդ տուին, այն ժամանակ մինչև սեպտեմբերի 1-ը ստացված եկամուտների քանակութիւնը անցեալ տարվանից միայն $1\frac{1}{2}$ միլիօնով պակաս կը լինի: Ինչ կը վերաբերի ծախսերին մինչև օգոստոսի 1-ը, ճշմարիտ է, նրանք անցեալ տարվանից 17,759,168 ր. աւելի են, բայց բիւդժետի մէջն էլ ծախսերը 31 միլիօնով աւելի են նշանակված անցեալ տարվանից: Արտասահմանեան պարտքերից, ճշմարիտ է, պէտք է հատուցանել 50 միլիօն տոկոսներ և դրամագլուխ, բայց ոչ միանգամից, այլ տարվայ ընթացքում, մի և նոյն ժամանակ այդ պարտքի կէսից աւելի վճարվում է, կուպօնները մաքսահարկի տեղ ընդունելով, իսկ մնացածը վճարելու համար կառավարութիւնը ունի մաքսահարկերի այն մասը, որ ոսկով է վճարվում: Վերջը „Правит. Вѣстн.“ յայտնում է թէ „Times“ լրագրի հաղորդութիւնը, իբր թէ Ջակ և Րաֆալօվիչ աշխատում էին նոր փոխառութիւն անել, հերքման արժանի չէ, որովհետև նրանց և մինիստրութեան մէջ ոչինչ համաձայնութիւն չէ կայացել: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը հերքում է լրագրական հաղորդութիւնները Վիլնօի շրջանի մէջ ուսումնարանական գործի վատ դրութեան մասին և ի միջի այլոց գիւղական ուսումնարանների մասին նկատում է, որ նրանց աջող զարգացմանը մասամբ արգելում են գաղտնի ուսումնարանները, որոնց մէջ աւանդում են բացառապէս լեհական լեզւով: Բայց ամեն միջոցներ գործ են դրվում այդ տխուր երևոյթի առաջն առնելու համար: „Journal de St. Petersbourg“ լրագիրը ասում է, որ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրը կուղևորվի Ֆրիդրիխսրուէ իշխան Բիսմարկի հրաւէրի համեմատ: Լրագիրը չէ կասկածում, որ այդ տեսակցութիւնը կը նպաստէ այն ամենալաւ յարաբերութիւնների զարգացմանը, որոնք կան Ռուսաստանի և Գերմանիայի մէջ:

ԲԵՐԼԻՆ, 2 նոյեմբերի: Մեծ իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ իր Ամուսնի հետ երէկ ուղևորվեցաւ Ս. Պետերբուրգ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ—ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ օրիորդաց ուսումնարանի խորհրդարանը պատիւ ունի յայտնելու Թիֆլիսի յարգոյ հայ հասարակութեանը, որ նոյեմբերի 6-ին կիւրակէ, առաւօտեան 11 ժամին, Կուսանաց եկեղեցում Ս. Պատարագից յետոյ, կատարվելու է ուսումնարանիս Հիմնադիր հոգաբարձու ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆՑԻ հանգուցեալ տիկնոջ և նրա հանգուցեալ որդոց հոգեհանգիստը, յետոյ, 12 ժամին, ուսումնարանի դահլիճում լինելու է դպրոցիս հիմնադրութեան ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍԸ:

ՏԵՍՈՒՉ Ց. ՉԻԳԵԱՆԵԱՆՑ

1—1

Ծախվում է ԷԺԱՆ հեծնելու ՁԻ (եօրղա) և ԹԱՄԲ. Միխայլօվսկայա փողոց, տուն № 129:

1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտնում է ընդհանուր գիտութեան, որ նոյեմբերի 1-ից ներկայ Թւի քաղաքային հարկերի ընդունելութիւնը կատարվելու է վարչութեան կասսայում ամեն օր առաւօտեան 9 ժամից մինչև 2 ժամ և երեկոյեան 6 ժամից մինչև 8 ժամ: 2—3

ВЪ РЕДАКЦІИ ГАЗЕТЫ „МШАКЪ"

ПРОДАЕТСЯ БРОШЮРА

НА РУССКОМЪ ЯЗЫКѢ

„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ."

Цѣна 25 копѣекъ.

Соч. Григорія Арцруни.

ЖЕСТЯНКА 20 ЧАШЕКЪ 1 РУБ.

ШОКОЛАДЪ РЕТАБЛІЕРЪ

С. СІУ и К°

ВЪ МОСКВѢ.

ПРИ ТРЕБ: ПОЧТОЙ ПРИЛАГАТЬ НА ОТПРАВКУ.

Этикетъ утвержденъ Правительствомъ.

Преслѣдуемъ а подделка будетъ строго закономъ

(5. 10. 25) 17—24

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱՅՈՒՄ

Ինձ համար ամենաքաղցր պարտաւորութիւն եմ համարում յայտնել յարգելի հայ ուսուցչական դասին և հայ երիտասարդութեան, որ Զուիցերիայի ՔՈՒՐ քաղաքում կարելի է երկու տարվայ ընթացքում խիստ ԱԺԱՆ, բայց փայլուն պայմանով ՀԵՐԲԱՐՏ-ՑԻԼԼԵՐԱԿԱՆ ուղղութեան (ամենաընդունված) ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆԸ սովորել: Մանրամասնութիւնն իմանալ ցանկացող պարոնները թող բարեհաճեն դիմել ինձ հետևեալ հասցեով:

Въ Швейцарію

An das Lehrerseminar zu Chur
Herrn D. Kalantarianz

in CHUR

SCHWEIZ. 2—2

ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ գրավաճառանոցում, որ գտնվում է Թիֆլիսում, Զուբալօվի տանը, Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, ստացվեցաւ Կ. Պօլսում հայերէն, կովկասեան աշխարհաբար լեզուով տպված, „**ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ**" (հին և նոր կտակարան):

Գինը, գեղեցիկ կազմով 1 ր. 50 կօպէկ է: 5—10.

ՍՏԱՄՈՔՍԱՑԻՆ ՑԱՒԵՐԸ

ՊԷՊՍԻՆԵԱՆ ԳԻՆԻ „ԲՈՒԴՕ"

Այդ գինին շատ դուրեկան համ ունի, 25 տարի շարունակ գործ է ածվում հետևեալ գիպվածներում. ԱԽՈՐԺԱԿԻ ԲԱՑԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ, ՍՏԱՄՈՔՍԱՑԻՆ ՑԱՒԵՐԻ և առհասարակ ԱՆԿԱՆՕՆ ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԵԱՆ ժամանակ:

Պէպսին „Բուդօ" ճանաչված է փարիզի բժշկական Ակադեմիայից և արժանացաւ առաջին մեդալների ՓԱՐԻԶԻ աշխարահանդիսում 1867 Թ. ՎԻԷՆՆԱՅԻ 1873 Թ. ՖԻԼԱԴԷԼՖԻԱՅԻ 1876 Թ. և ՓԱՐԻԶԻ 1878 Թ.:

Paris: Hottot—Boudault, 7, Avenue Victoria.

Գլխաւոր պահեստը ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութեան դեղատան ապրանքների վաճառման:

Դէպօ Շահ-Պարոնեանցի, և Գրիմնակի այլ դեղատներում:

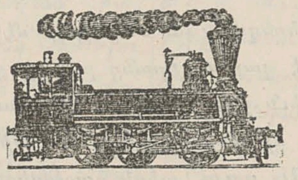

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳՆԱՑՔՆԵՐ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆԵՐԻ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ԲԱԹՈՒՄԻ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.		ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.
Բաթում . .	—	8— „ առ.	Բագու . . .	—	10—23 առ.
Սամտրեդի .	12— 2	12—18	Գանձակ . .	12—20	12—48 գիշ.
Րիօն . . .	1— 9	1—22	Թիֆլիս . .	7—49	8—31 առ.
Սուրամ . .	6— 8	6—11 երեկ.	Գօրի . . .	10—56	11— „
Միխայլօվօ .	6—23	6—33	Միխայլօվօ .	12—26	12—46
Գօրի . . .	7—53	8— 2	Սուրամ . .	12—58	1— 1
Թիֆլիս . .	10—25	11—11	Րիօն . . .	5—54	6— 9 երեկ.
Գանձակ . .	6—20	6—39 առ.	Սամտրեդի .	7— „	7—20
Բագու . .	8— 8 երեկ.	—	Բաթում . .	11—21 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ և ՍՈՒՐԱՄԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ		ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ
Սուրամ . .	—	1—38 գիշեր	Թիֆլիս . .	—	3—11
Միխայլօվօ .	1—50	2— 5	Գօրի . . .	6—30 երեկ.	6—41
Գօրի	4— 6	4—30	Միխայլօվօ .	8—41	8—56
Թիֆլիս . .	8—առաւ.	—	Սուրամ . .	9— 8 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ՍԱՄՏՐԵԴԻԻ և ՓՕԹԻԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ		ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ
Փօթի . . .	—	8—45 առ.	Սամտրեդի .	—	7—30 երեկ.
Սամտրեդի .	11—39 առ.	—	Փօթի . . .	10—24 երեկ.	—

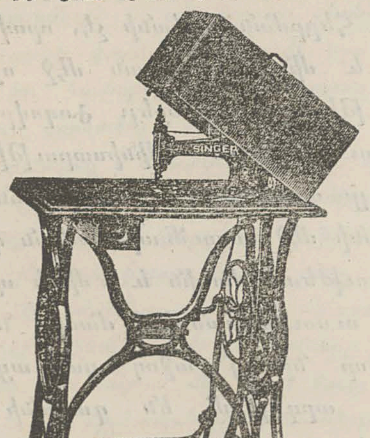

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Զ Ի Ն Գ Ե Ր

Ն Ի Ւ - Ե Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ

ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ:

Ծախում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպաստող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ոյժերը սպառելու: Ծախվումէ

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՑ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ:

Այս իրողութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գեղեցիկ յատկութիւններով ամենքին զմայլեցնում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ: Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան The Singer Manufacturing C-° ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կոթի և մամուլի վրա. The Singer Manufacturing C-°,

Գ. ՆԷՑԴԼԻՆԳԵՐ, ԹԻՖԼԻՍ, ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑ, ՏՈՒՆ ՄԻՐԻՄԱՆՕՎԻ

ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ Պօլիցէյսկայա փողոց, տուն Թերզի-Օղլի:
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի:
ԲԱԳՈՒԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագովի:
Իւրաքանչիւրին միջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենաօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մուտքերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու: Հնացած մեքենաները խանութը փոխում է: 25—50 (1)